

Knoop op straat een gesprek aan over opvoeding en binnen de minuut gaat het over normen en waarden. Zeker in Nederland is wat we onder opvoeding verstaan steeds vaker herleid tot het bijbrengen van normen en waarden. We vertalen dus onze ongerustheid over jongeren bijna uitsluitend in vragen als: hoe trekken we opnieuw grenzen, wat zijn de regels die niet onderhandelbaar zijn? Oftewel: hoe leren we de jeugd opnieuw mores? Niet verwonderlijk want we lezen steeds vaker berichten als ‘Ambulancebroeders aangevallen; leerkrachten afgeperst via internet; hangjongeren vormen een steeds grotere bedreiging.’

Dan is de pedagoog aan zet, zou je denken.. Je verwacht dan dat de pedagogische analyses over deze gezagscrisis over elkaar heen zullen buitelen en ieder met daaraan gekoppelde oplossingsstrategieën zou komen. Maar... niets van dat alles.

Deze crisis van het gezag legt vooreerst een grote paradox bloot in de hedendaagse pedagogiek waar ik toch niet zomaar aan voorbij kan: enerzijds is zij in toenemende mate een discipline geworden die haar waarde ontleent aan de imperatief om zo vroeg en zo snel mogelijk in te grijpen als er een risico wordt gesignaleerd. Anderzijds verleent zij aan de analyse van een aantal complexere vraagstukken nauwelijks enige urgentie -zo blijkt uit de bescheiden wijze waarop de meeste pedagogen zich verhouden tot de grote maatschappelijke kwesties die wel degelijk door en door pedagogisch van aard zijn.

Concreet in het geval van de gezagscrisis: wanneer het slecht dreigt te gaan, dan staat er een hele batterij pedagogen klaar, maar wat goede opvoeding of onderwijs is, dat moeten ouders en docenten zelf maar uitzoeken. Die geraken dan ook steeds verder verstrikt in de bedrieglijke dichotomie tussen ‘grenzen stellen’ en ‘laisser faire’. In mijn boek *Het Beste van de Jeugd*, of in het Italiaans ‘*La Meglio Gioventu*’, voor de liefhebbers van mooie films, wordt deze impasse doorbroken door idealen van jongeren als aanknopingspunt naar voor te schuiven voor morele en persoonlijke vorming van jeugdigen. [SCHEMA] Vertrekpunt zijn twee uitwassen van opvoeding en onderwijs: afstomping en radicalisering onder adolescenten. Ook al zijn ze tegengesteld aan elkaar, zou het kunnen dat beide symptomen zijn van een pedagogische cultuur die niet goed raad weet met idealen van jongeren? Ik verklaar mij nader.

Snoeien om te groeien is een uiterst dubieuze slogan om een crisis te bestrijden die door het blinde streven naar groei zelf is veroorzaakt, maar hij wijst ons er wel op dat wanneer men in de problemen komt, dat er dan keuzes dienen te worden gemaakt. Essenties van bijzaken scheiden, daar is nog nooit iemand slechter van geworden. Ook de adolescentie is een crisis, weten we dankzij Erik Erikson. Het is dan ook opvallend dat wij pedagogen deze crisis nauwelijks aangrijpen om hoofd- van bijzaken te leren onderscheiden. De populariteit van preventieprogramma's verraadt zelfs dat we het uitbreken van de adolescentie crisis als een nederlaag zien, als een 'te laat komen'. De hoofdvraag wordt dan: wat kunnen we allemaal doen om die crisis te voorkomen? Het gevolg is dat wanneer de waarde van de aandelen in de adolescentie toch veelvuldig in het rood gaan, we gaan benadrukken dat jongeren zelf onaangepast zijn. En dat ze maar weer eens normaal moeten leren doen.

Hoe komt dit nu? Ten eerste omdat we het vaak zelf niet meer weten. We zijn zelf onzeker over de ooit meest vanzelfsprekende waarden en normen (denk aan hoe ingrijpend relaties veranderd zijn in minder dan een halve eeuw tijd). Ten tweede is in de menswetenschappen de gedachte dat jongeren gebaat zijn bij idealen sterk onder druk komen te staan. Idealen worden geassocieerd met dwangmatige voorstellingen die de adolescent hinderen in de ontwikkeling (denk aan schoonheidsidealens, prestatiedruk op scholieren en dergelijke.).

Het is interessant om te zien hoe die scepsis ontstaan is, maar o.w.v. de tijd zal ik mij hier beperken tot de argumenten waarom ik denk dat dit klimaat in elk geval ten aanzien van idealen van jongeren verkeerd is, en ja zelfs pedagogisch onverantwoord. Maar eerst nog een vaak gehoorde tegenwerping: horen we het wel over idealen te hebben wanneer zoveel jongeren niet eens een *minimum* aan goed gedrag laten zien? Mijn antwoord is 'Ja'. Ontken ik dan het belang van grenzen voor de jeugd? Nee. Juist wanneer grenzen niet meer vanzelfsprekend zijn, is het belangrijk dat we laten zien hoe wij zelf als volwassenen grenzen hebben leren waarderen. Als we eerlijk zijn, dan geven we toe dat dit niet is gebeurd doordat ons voortdurend werd gepredikt wat niet kon. Ook wij hadden nood aan vrijheid. Dit dreigen we in onze beschavingsdrift wel eens te vergeten. Op de vraag: waarom zetten wij kinderen op de wereld? Is het antwoord beslist niet: opdat ze zich aan normen en waarden zouden houden? Nee, opdat ze zelf een mooi leven kunnen uitbouwen. Regels helpen hen daar bij. Maar ze zijn geen doel op zich. Ze krijgen maar betekenis omdat ze ten dienste staan van de ontplooiing van de jongere of de samenleving.

In het licht van de crises van adolescenten en van het gezag verschijnen idealen dus niet als bedreiging, maar juist als een enorme kans om aan een welbegrepen vorm van burgerschap gestalte te geven. [SCHEMA]

Zeker gezien twee maatschappelijke ontwikkelingen die diep in de leefwereld van jonge mensen zijn doorgedrongen, namelijk individualisering en pluralisering. De nadruk op individualiteit impliceert dat jongeren meer dan vroeger belang hechten aan een persoonlijke vormgeving en beleving van hun idealen. Pluriformiteit omvat de gedachte dat het goed is om een meervoud aan idealen te koesteren binnen één en dezelfde persoon en samenleving.

Door de individualisering en de pluralisering van de leefwereld waarin men opgroeit is er niet meer één boog of clou waar al onze idealen in culminereren. Er is niet 1 groot plan. Mensen streven ernaar hun eigen idealen te vormen die een eigensoortig betekenisvol handelen mogelijk maken en die niet te herleiden zijn tot verschillende wegen naar één en hetzelfde doel. De vraag “welke idealen zijn goed voor jongeren en welke zijn slecht?” wordt omwille van deze ‘tallose wegen naar geluk’ vervangen door de vraag: “welke waarde kunnen idealen hebben voor jongeren en het samenleven?” En wat ik dan gedaan heb is dat ik de waarde van idealen zichtbaar gemaakt heb door te onderzoeken welke waardevolle praktijken en attitudes door het koesteren van idealen worden mogelijk gemaakt. We praten dan op het niveau van wat bijdraagt tot het vermogen om te handelen, voor mensen in het algemeen en jeugdigen in het bijzonder. Kijkt u nu naar het geel gearceerde gedeelte.

Een eerste handelingsvermogen wordt geïntroduceerd aan de hand van Harry Frankfurt. Die bedacht een theorie over het belang van *care* ofwel het vermogen van de mens dat hij ergens om kan geven. Opgelet: Ergens om geven is niet hetzelfde als ergens naar verlangen. Het gaat om de vraag: wat zou ik willen dat ik naar verlangde? dus een trapje hoger in onze wilsstructuur. Pas door ergens om te geven kan ik bijvoorbeeld korte metten maken met mijn verlangen om telkens wat langer in bed te blijven liggen. Geven om idealen geeft richting en structuur aan het leven van mensen. Dat klinkt een beetje triviaal, maar in een samenleving waarin jongeren meer keuzes dan ooit moeten maken, kunnen idealen dus een sleutelrol spelen in het tegengaan van besluiteloosheid en in het mogelijk maken van waardevolle praktijken.

Het tweede handelingsvermogen dat door idealen wordt bevorderd is het vermogen om ergens voor te staan. Geïnspireerd door de filosofie van Charles Taylor argumenteer ik dat idealen niet alleen persoonlijk richting en structuur bieden maar ook een morele oriëntatie in de wereld. Door ergens voor te staan overstijgt een persoon de vraag wat voor iemand hij of zij zelf wil zijn en vervangt deze door een zogenaamde sterke evaluatie, dit is een afweging op basis van wat goed of waardevol is, over wat menswaardig of mensonterend is. Stel het wordt mooi weer komend weekend, je hebt al een uitstapje gepland en je hoort dat je grootmoeder is opgenomen in het ziekenhuis. Een simpele evaluatie zal erin bestaan om de voordelen en de nadelen af te wegen om al dan niet met de gemaakte plannen door te gaan. Een sterke evaluatie zal erin bestaan dat men zijn beslissing laat afhangen van criteria die als het ware aan het huidige 'dilemma' voorafgaan. In die overweging geldt als uitgangspunt dat het in principe altijd goed (en wellicht ook beter) is om iemand in het ziekenhuis te bezoeken, ook al waren er al (veel aantrekkelijkere) plannen in een andere richting

Beide besproken vermogens, het vermogen 'ergens om te geven' en het vermogen 'ergens voor staan' kunnen de jeugdige ontwikkeling bevorderen in een leefwereld gekenmerkt door individualisering en pluralisering. Dat idealen bijdragen aan de identiteitsvorming van jonge mensen impliceert trouwens niet dat de vorming van identiteit altijd geschaad wordt als men het zonder idealen moet stellen. Maar wanneer jonge mensen toegang hebben tot idealen, dan hebben ze er mogelijk niet een één- maar een tweevoudig belang bij hebben om zich door deze idealen te laten inspireren. Zich inlaten met deze idealen biedt dus kansen. Voor de pedagoog is aandacht voor die idealen een mes dat langs 2 kanten snijdt:

- het betekent: erbij zijn wanneer sprake is van radicalisering.
- maar het vereist ook dat we ruimte maken voor handelingen van jongeren die door idealen geïnspireerd zijn.

Zo komen we bij het slot: hoe ziet een pedagogisch perspectief op jongeren en hun idealen eruit? Het alomtegenwoordige 'opportunisme' en praktisch idealisme' laat zien dat jongeren blijkbaar niet automatisch leren wat 'ergens om geven' betekent en zeker niet wat 'ergens voor staan' inhoudt. Er is dus reden om hier aandacht aan te besteden in de praktijken van opvoeding en onderwijs. Deze aandacht kan mijns inziens het best worden gesitueerd in het onderdeel burgerschapsvorming. Maar zij

zal niet gedijen in onderwijspraktijken met eender welke opvatting van burgerschap. Zij zal alleen kunnen slagen indien er op de juiste manier met de ontvankelijkheid van jongeren voor idealen wordt omgesprongen.

Het is dus goed wanneer we jongeren af en toe uit hun veilige leeromgeving lokken en in situaties brengen waarin ze onverwachts worden geconfronteerd met zaken die hen aan het hart gaan. Daar worden idealen geboren. Daar wordt iets geleerd wat niet zo eenvoudig in het leerplan kan worden ingekapseld, maar wat niet zelden een indruk nalaat voor het leven. Kortom: we moeten activiteiten organiseren en situaties faciliteren waarin jongeren kunnen ontdekken welke hun idealen zijn. Pas daarna kunnen we dan gaan kijken of er geen correctie nodig is, een tegengewicht omdat niet alle idealen even prettig zijn. Maar in die volgorde en niet omgekeerd.

Zo bekeken kan de pedagoog veel meer dan alleen maar onwenselijk gedrag voorkomen, tegengaan of corrigeren, of wenselijk gedrag bijbrengen.

De pedagoog kan ook helpen een passie te ontwikkelen in de Sport/kunst/politiek of de wetenschap.

Kortom, alle gebieden waar een zekere mate van toewijding aangewezen is om ontwikkeling mogelijk te maken. Naar mijn idee –en dat is belangrijk- niet zozeer omdat idealen op zichzelf waardevol zijn. Er zijn heel wat idealen die ik helemaal niet zo fraai vind. Maar wel omdat het hebben van idealen jongeren helpt om betekenisvol te gaan handelen en hen beter dan enkel normen en waarden de weg wijst naar volwassenheid.

Ik rond af: zowel de film als mijn boek gaan over hoe jongeren vaak te weinig worden gezien als dragers van iets nieuws, en hun acties als een kritiek op de huidige gang van zaken. Kortom, als een erg waardevolle groep in de samenleving die we niet enkel mogen benaderen vanuit angst, commerciële overwegingen of paternalisme. We moeten in de pedagogiek blijven zoeken naar het beste van de jeugd, zonder voorbehoud. Ook als we even geen idee meer hebben waar we in hemelsnaam moeten beginnen met zoeken.

Ik dank u.

Zie Sieckelinck, S. (2009). *Het beste van de jeugd. Een wijsgerig-pedagogisch perspectief op jongeren en hun ideal(ism)en*. Kampen/Kapellen: Klement/Pelckmans.